

навця вбивства до співробітництва з правоохоронними органами у викритті замовника (організатора) вбивства. Для викриття останнього може бути спланована окрема тактична операція щодо його затримання і одержання доказів, достатніх для припинення його як обвинуваченого. Проведення слідчих дій та оперативно-розшукових заходів на подальшому етапі розслідування є актуальним напрямком наукових досліджень, який заслуговує на окрему увагу.

Список літератури: 1. Бояров В. И. Убийства, совершенные в процессе противостояния организованных преступных группировок (особенности расследования) : метод. пособ. / Бояров В. И. – Х. : КримАрт. – 1997. – 132 с. 2. Здоровко С. Ф. Типові тактичні операції при розслідуванні вбивств, вчинених організованими групами : метод. реком. / Здоровко С. Ф. – Х., 2002. – 48 с. 3. Бородулин А. И. Убийства по найму (криминалистическая характеристика и методика расследования) / Бородулин А. И. ; под ред. Р. С. Белкина. – М. : Новый Юрист. – 1997. – 82 с.

Надійшла до редколегії 26.02.2009

УДК 351.75(477)

М. С. Небеська, О. К. Безсмертний

ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОЇ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН У СФЕРІ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Статтю присвячено дослідженню особливостей внутрішньої взаємодії суб'єктів забезпечення прав і свобод громадян у сфері охорони громадського порядку.

Автори на підставі узагальнення наукового і практичного надбання у сфері охорони громадського порядку та забезпечення прав і свобод громадян пропонують своє бачення можливих шляхів удосконалення діяльності органів та підрозділів внутрішніх справ України, налагодження дієвої внутрішньої взаємодії зазначених суб'єктів.

Статья посвящена исследованию особенностей внутреннего взаимодействия субъектов обеспечения прав и свобод граждан в сфере охраны общественного порядка.

Авторы на основании обобщения научных и практических наработок в сфере охраны общественного порядка и обеспечения прав и свобод граждан представляют своё видение возможных путей усовершенствования деятельности органов и подразделений внутренних дел Украины, упорядочение надлежащего внутреннего взаимодействия указанных субъектов.

The article is devoted to the peculiarities of the internal interaction of the subjects which ensure rights and freedoms of citizens in the sphere of public order protection.

Having generalized the results of scientific and practical research in public order protection and provision of rights and freedoms of citizens the authors propose possible ways for regulating the internal interaction of the said subjects and improving the law enforcement activities of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine.

Враховуючи нові реалії сьогодення (конституційну та адміністративну реформи, стратегічну політику України щодо інтеграції до Європейського Союзу) та якісно нове соціальне призначення правоохоронних органів – охорону прав і свобод людини на рівні

світових стандартів, МВС України вимагає забезпечення нового рівня роботи усіх суб'єктів охорони громадського порядку, що входять до його складу і, безпосередньо, міліції громадської безпеки.

Науковій розробці проблем охорони громадського порядку та забезпечення безпеки громадян, що мають важливе значення для удосконалення загальнодержавної системи охорони громадського порядку та забезпечення прав і свобод громадян присвятили свої праці вчені з різних галузей права: В. І. Варенко, М. В. Корнієнко, О. М. Літвінов, М. В. Лошицький, М. М. Долгополова, О. І. Леженіна, О. Ю. Салманова, Ю. С. Небеский та ін.

Аналіз чинного законодавства України та відомчих нормативних актів МВС України в галузі правоохоронної діяльності, теоретичне осмислення наукових праць у різних галузях юриспруденції [1], переконують у тому, що не всі аспекти цієї діяльності було досліджено повною мірою. Особливо недостатньо публікацій, в яких розглядалися би питання внутрішньої взаємодії суб'єктів забезпечення прав і свобод громадян у сфері охорони громадського порядку. Таким чином, подальші наукові дослідження організаційно-правового аспекту зазначених проблем не втрачають своєї і актуальності.

Метою нашого дослідження є аналіз діяльності суб'єктів забезпечення прав і свобод громадян у сфері охорони громадського порядку їх внутрішньої взаємодії та обґрунтування пропозицій щодо удосконалення та підвищення якості нормативно-правового забезпечення діяльності зазначених суб'єктів.

Автори вважають за доцільне акцентувати свою увагу на особливій ролі внутрішньої взаємодії суб'єктів під час охорони громадського порядку та реального забезпечення безпеки особи, суспільства і держави.

До суб'єктів охорони громадського порядку у громадських місцях та забезпечення прав і свобод громадян відносять носіїв або власників прав і обов'язків, що передбачені адміністративним законодавством у сферах забезпечення законності та правопорядку [2], захисту прав і свобод громадян, охорони прав і законних інтересів державних і недержавних організацій, трудових колективів і громадських об'єднань, протистояння злочинам та іншим правопорушенням, виявлення, нейтралізації або усунення криміногенних явищ, що посягають або можуть посягати на стан громадського порядку, які здатні реалізовувати надані їм права, виконувати покладені на них обов'язки та нести юридичну відповідальність за порушення правил у сфері охорони громадського порядку та забезпечення прав і свобод громадян.

Таким чином, відповідно до зазначеного, а також норм чинного законодавства, суб'єктів охорони громадського порядку можна умовно поділити на дві групи:

– органи, які спеціально створені для попередження правопорушень, охорони громадського порядку та забезпечення прав і свобод громадян (наприклад, підрозділи міліції громадської безпеки);

– органи, посадові особи цих органів, об'єднання громадян, окремі громадяни, одним із прав або обов'язків яких є забезпечення прав і свобод громадян у сфері охорони громадського порядку у громадських місцях, попередження та боротьба зі злочинами та іншими правопорушеннями, що є результатом їх основної професійної діяльності (наприклад, місцеві органи влади).

Слід підкреслити, що на захист прав і свобод громадян у сфері охорони громадського порядку, попередження та боротьбу з правопорушеннями повинні бути спрямовані зусилля не тільки спеціально створених органів (суб'єктів міліції громадської безпеки), але й тих органів, результатом основної діяльності яких є створення необхідних умов для охорони громадського порядку та забезпечення прав і свобод громадян. Але жоден із цих органів неспроможний самостійно забезпечити повну реалізацію завдань у сфері охорони громадського порядку та забезпечення прав і свобод громадян. Це означає, що під час здійснення діяльності з охорони громадського порядку кожен суб'єкт виконує притаманну тільки йому функцію, але усі суб'єкти системи пов'язані один з одним, необхідні їх зусилля щодо охорони громадського порядку та забезпечення прав і свобод громадян.

МВС України наголошує, що однією з причин низького рівня ефективності роботи органів внутрішніх справ у галузі охорони громадського порядку, попередження злочинів та правопорушень є неналежна взаємодія між органами та підрозділами внутрішніх справ та іншими державними органами. Об'єктивна необхідність взаємодії обумовлена, з одного боку, спільністю завдань, які стоять перед різними відомствами, органами і підрозділами, що займаються охороною громадського порядку та забезпеченням прав і свобод громадян, з іншого боку – відмінностями в їх функціональному та структурному стані.

Межі нашої статті не дозволяють повно й детально розглянути специфіку взаємодії між усіма суб'єктами охорони громадського порядку та забезпечення прав і свобод громадян. У зв'язку з цим вважаємо за можливе обмежитися найбільш характерними аспектами внутрішньої взаємодії. Перш ніж перейти до розгляду особливостей внутрішньої взаємодії суб'єктів охорони громадського порядку та забезпечення прав і свобод громадян, вважаємо за доцільне визначитися з терміном «взаємодія». Відповідно до словника російської мови, під «взаємодією» розуміється «погодженість» [3]. Взаємодію також можна визначити як форму зв'язків елементів системи, за допомогою якої вони, взаємодоповнюючи один одного, створюють умови для успішного функціонування системи в

цїлому [4]. Відповідно до точки зору вчених-кримінологів, взаємодія – це узгоджена діяльність різних ланок однієї або декількох організаційних систем, спрямованих на досягнення загальної мети з найменшими витратами сил, засобів і часу [5].

В адміністративно-правовій літературі під взаємодією розуміють будь-яку узгоджену діяльність органів і громадських організацій щодо виконання спільних завдань; діяльність, узгоджену за цілями, місцем та часом, з раціональним розподілом наявних сил та засобів; засновану на законодавчих та підзаконних нормативних актах узгоджену спільну діяльність органів внутрішніх справ, інших рівноправних, адміністративно незалежних один від одного органів та громадських організацій в інтересах досягнення загальних цілей забезпечення правопорядку.

Метою внутрішньої взаємодії суб'єктів охорони громадського порядку та забезпечення прав і свобод громадян є підвищення ефективності їх роботи, досягнення узгодженої роботи усіх суб'єктів та поєднання методів і засобів, які ці суб'єкти використовують під час своєї діяльності з охорони громадського порядку [6]. Можна дійти до висновку про те, що залежно від їх характеру виокремлюються декілька видів взаємодії:

1) за метою – взаємодія щодо охорони громадського порядку та забезпечення прав і свобод громадян може бути постійною та тимчасовою. Так, наприклад, під тимчасовою взаємодією розуміють проведення разового профілактичного відпрацювання у певному регіоні, конвоювання затриманих осіб до суду; під постійною взаємодією – виконання завдань, передбачених комплексною програмою профілактики злочинності на 2005–2010 рр.;

2) за характером зв'язків – між взаємодіючими суб'єктами така взаємодія поділяється на безпосередню та опосередковану взаємодію. Як приклад безпосередньої взаємодії можна навести прийняття спільних рішень начальником служби з конвоювання затриманих та взятих під варту осіб та підрозділу судової міліції «Грифон» щодо забезпечення належного порядку під час судового засідання, або безпосередній прямиий контакт працівників цих підрозділів під час виконання покладених на них обов'язків. Опосередкована ж взаємодія не передбачає встановлення прямих контактів між взаємодіючими суб'єктами охорони громадського порядку та забезпечення прав і свобод громадян: діяльність суб'єктів охорони громадського порядку та забезпечення прав і свобод громадян здійснюється автономно і не пов'язана з виконанням спільного для них управлінського рішення;

3) за способом вирішення завдань – існують такі види взаємодії, як спільне і самостійне функціонування взаємодіючих служб. В останньому випадку суб'єкти разом тільки визначають шляхи вирішення поставлених перед ними завдань, а їх вирішенням

займається кожен суб'єкт окремо. Під час спільного функціонування взаємодіючих служб суб'єкти разом визначають і вирішують покладені на них завдання та обов'язки, що справляє позитивний вплив на результативність такої діяльності;

4) за кількістю учасників взаємодія суб'єктів охорони громадського порядку поділяється на двосторонню (чисту) та багатосторонню (змішану). На нашу думку, більш ефективною у сфері охорони громадського порядку та забезпечення прав і свобод громадян є багатостороння взаємодія, під час якої співпрацює велика кількість органів;

5) за часом і тривалістю спільних дій виділяють разову, тимчасову та постійну взаємодію. Під постійною взаємодією розуміють, наприклад, постійне проведення Департаментом громадської безпеки МВС України нарад і колегій з питань підвищення ефективності роботи підпорядкованих підрозділів щодо попередження правопорушень. Разова взаємодія може проявлятися у формі одноразового обміну інформацією про вчинене правопорушення між працівниками строювого підрозділу патрульної служби та служби дільничних та інспекторів міліції; тимчасова – у формі розробки плану спільних дій під час проведення масових заходів між підрозділом патрульної служби та підрозділом спеціального призначення «Беркут»;

6) за напрямками взаємодію можна розглядати як стратегічну, оперативну і тактичну. Стратегічна взаємодія полягає в узгодженій діяльності підрозділів міліції громадської безпеки між собою та з іншими державними органами, громадськими організаціями з метою охорони громадського порядку та забезпечення безпеки громадян, визначення та усунення причин і умов вчинення правопорушень, налагодження зв'язків з населенням і громадськістю. Оперативна взаємодія полягає в узгодженій діяльності суб'єктів, яка здійснюється, зокрема, при проведенні комплексних заходів з охорони громадського порядку, виявленні осіб, що здатні вчинити правопорушення та проведення з ними профілактичної роботи. Тактична взаємодія полягає, наприклад, в узгодженій діяльності суб'єктів охорони громадського порядку для вирішення окремих завдань;

7) за стосунком до системи чи підсистеми органів, що здійснюють охорону громадського порядку та забезпечення прав і свобод громадян – існують: внутрішня взаємодія, яка базується на основі співпраці органів і підрозділів внутрішніх справ (підрозділи міліції громадської безпеки взаємодіють один з одним та взаємодіють з іншими службами внутрішніх справ); та зовнішня взаємодія, яка базується на узгодженні дій правоохоронних органів, органів державної влади, громадських організацій, трудових колективів і окремих громадян;

8) за ступенем конспірації або конфіденційності – взаємодію поділяють на гласну і негласну. Гласна взаємодія проявляється у вигляді інформування населення про проведену роботу з охорони громадського порядку у громадських місцях та забезпечення безпеки громадян, участь населення в охороні громадського порядку спільно з працівниками патрульної служби. До негласної взаємодії можна віднести роботу дільничних та інспекторів міліції щодо контактів з населенням, отримання відомостей про вчинені правопорушення від осіб, які мають зв'язки з кримінальним середовищем;

9) за підставами виникнення необхідності – взаємодія може бути регламентованою вказівками вищих органів та ініціативною. Так, наприклад, у випадку виникнення необхідності збільшення чисельності нарядів міліції патрульної служби в разі ускладнення криміногенної ситуації в окремих районах начальник повинен звернутись до вищого органу про збільшення таких нарядів за рахунок резерву стройових підрозділів патрульної служби. За вказівкою вищих органів взаємодія також здійснюється під час реалізації такими органами контрольних, наглядових або координаційних повноважень. Ініціативна взаємодія характеризується необхідністю організації спільних дій за пропозицією одного із суб'єктів охорони громадського порядку та забезпечення прав і свобод громадян.

У результаті проведеного аналізу видів взаємодії суб'єктів охорони громадського порядку в громадських місцях та забезпечення прав і свобод громадян можна зазначити, що це далеко не повний перелік видів взаємодії. Така велика кількість видів взаємодії може мати як наукову, так і практичну цінність, але тільки в разі дотримання певних умов (наприклад, обов'язкове дослідження на практиці кожного виду взаємодії).

Необхідність внутрішньої взаємодії підрозділів міліції громадської безпеки обумовлена єдністю їх інтересів під час вирішення завдань щодо охорони громадського порядку у громадських місцях та забезпечення прав і свобод громадян, а також важливістю підвищення ефективності діяльності усіх підрозділів. Внутрішня взаємодія щодо охорони громадського порядку дозволяє об'єднати зусилля різних підрозділів у вирішенні своїх завдань з метою досягнення ефективних результатів у короткий термін; охопити профілактичними та попереджувальними заходами більшу кількість об'єктів, напрямків роботи шляхом чіткого визначення кола обов'язків та відповідальності, щоб уникнути дублювання функцій або нерационального використання людських ресурсів; чітко окреслити основні напрями й конкретні завдання попереджувальної діяльності тощо. Крім того, такий вид взаємодії усуває умови, за яких інтереси одного підрозділу ставляться вище за інтереси іншого.

МВС України було видано низку нормативних актів, що регулюють основні питання взаємодії підрозділів міліції громадської безпеки та інших підрозділів органів внутрішніх справ під час охорони громадського порядку. Особливо слід виділити наступні: наказ МВС України від 30 квітня 2004 р. № 458 «Про затвердження Положення про основи організації розкриття органами внутрішніх справ України злочинів загальнокримінальної спрямованості» [7]; наказ МВС України від 14 липня 2002 р. № 703 «Про затвердження Інструкції з організації роботи, взаємодії органів внутрішніх справ та галузевих служб у виявленні, поставленні на облік, документуванні та знешкодженні організованих злочинних угруповань, їх лідерів, активних учасників та оперативного супроводження порушень відносно них кримінальних справ» [8]; наказ МВС України від 18 серпня 2004 р. № 926 «Про затвердження Інструкції з організації роботи органів внутрішніх справ України щодо протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів» тощо [9].

У результаті аналізу зазначених нормативних актів можна зробити висновок, що вони визначають основні форми, методи й тактичні прийоми взаємодії різних структурних підрозділів органів внутрішніх справ у процесі розкриття та розслідування злочинів. Але у цих актах зовсім не згадується про необхідність проведення роботи з попередження вчинення правопорушень і злочинів, охорони громадського порядку, про особливості взаємодії під час проведення попереджувальної роботи. Тільки відповідно до положень Інструкції [9] дільничні інспектори міліції у випадку отримання інформації про джерела та канали надходження наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів повинні інформувати оперативні служби та спільно з підрозділами по боротьбі з незаконним обігом наркотиків вживати заходів до їх перекриття. Крім того, під час своєї діяльності з охорони громадського порядку та забезпечення прав і свобод громадян дільничні інспектори міліції тісно взаємодіють з працівниками:

- патрульної служби шляхом обміну інформацією про стан оперативної обстановки на маршруті або на адміністративній дільниці, спільного патрулювання;

- Державної автомобільної інспекції шляхом виявлення порушників правил дорожнього руху, затримання осіб, які керують транспортним засобом у стані сп'яніння, розшуку викраденого автомобіля/транспортного засобу.

Отже, в результаті проведеного аналізу національного законодавства та підзаконних актів можна зробити висновок про певну недосконалість правових актів взаємодії органів і підрозділів внутрішніх справ. У відомчих нормативних актах, що регламен-

тують діяльність конкретних підрозділів не відображено комплексного характеру взаємодії з метою охорони громадського порядку.

Вважаємо за необхідне наголосити на необхідності чіткого нормативного регулювання взаємодії служб та підрозділів органів внутрішніх справ під час виконання ними завдань та функцій щодо охорони громадського порядку. У відомчих нормативних документах (у відповідних випадках вони повинні мати обмежений режим доступу) повинно бути чітко визначено та закріплено оптимальне розміщення сил і засобів різноманітних служб відповідно до вирішуваних питань та оперативних обставин, що склалися на дільниці.

У зв'язку з цим необхідно розробити Інструкцію про організацію взаємодії підрозділів міліції громадської безпеки між собою та з іншими підрозділами органів внутрішніх справ, у якій слід закріпити мету й завдання такої взаємодії; принципи взаємодії; напрямки взаємодії за окремими сферами правоохоронної діяльності, а саме: охорона громадського порядку у громадських місцях; суб'єктів та керівників взаємодії; особливості взаємного інформування; канали передачі інформації; особливості використання спеціальних засобів та сил, які є у підрозділах; терміни та способи перевірки результативності взаємодії.

З урахуванням положень національного законодавства внутрішньої взаємодія суб'єктів з охорони громадського порядку повинна реалізовуватися за наступними напрямками: удосконалення правової бази у сфері охорони громадського порядку; реалізація державної політики у сфері боротьби зі злочинністю, у тому числі попередження правопорушень; спільна розробка та здійснення заходів, спрямованих на охорону громадського порядку та забезпечення прав і свобод громадян; взаємний обмін інформацією у сфері охорони громадського порядку; залучення сил декількох підрозділів і проведення заходів та надання необхідної допомоги у справі охорони громадського порядку та забезпечення прав і свобод громадян. Слід зазначити, що такі напрямки внутрішньої взаємодії органів внутрішніх справ можуть змінюватися й доповнюватися.

Як вже було зазначено вище, крім внутрішньої взаємодії підрозділів міліції громадської безпеки між собою та іншими підрозділами органів внутрішніх справ існує зовнішня взаємодія суб'єктів з охорони громадського порядку та забезпечення безпеки громадян, яку здійснюють органи внутрішніх справ спільно з іншими правоохоронними органами, державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та окремими громадянами. Але дослідження зовнішньої взаємодії зазначених суб'єктів стане окремим предметом нашої уваги у майбутньому.

Список літератури: 1. Проблеми охорони громадського порядку і вдосконалення законодавства : матеріали наук.-практ. конф. – Х., 1995. – 206 с. 2. Смирнов Ю. О. Треба змінити систему протидії організованій злочинності / Ю. О. Смирнов // Голос України. – 2002. – № 235–236. 3. Словарь русского языка. – Т. 1. – М., 1981. – 698 с. 4. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ : підручник / Плішкін В. М. – К. : НАВСУ, 1999. – 702 с. 5. Шепітько В. Ю. Криміналістика : підручник / Шепітько В. Ю. – К., 2001. – 580 с. 6. Битяк Ю. П. Адміністративне право України : підручник / Ю. П. Битяк, В. В. Богущкий. – Х. : Право, 2000. – 520 с. 7. Про затвердження Положення про основи організації розкриття органами внутрішніх справ України злочинів загальнокримінальної спрямованості : наказ МВС України від 30 квіт. 2004 р. № 458. – К., 2004. 8. Про затвердження Інструкції з організації роботи щодо взаємодії органів внутрішніх справ та галузевих служб у виявленні, поставленні на облік, документуванні та знешкодженні організованих злочинних угруповань, їх лідерів, активних учасників та оперативного супроводження порушених відносно них кримінальних справ : наказ МВС України від 14 лип. 2002 р. № 703. – К., 2002. 9. Про затвердження Інструкції з організації роботи органів внутрішніх справ України щодо протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів : наказ МВС України від 18 серп. 2004 р. № 962. – К., 2004.

Надійшла до редколегії 07.03.2009

УДК 341.46:341.645.2

Т. Л. Сироїд

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ АРЕШТУ СТАТУТОМ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ

У статті відповідно до положень Римського статуту Міжнародного кримінального суду та його нормативно-правових актів, розглянуто правові підстави та порядок здійснення арешту осіб, винних у скоєнні злочинів, віднесених до юрисдикції Суду.

В статтє на основаници Римского статута Международного уголовного суда и его нормативно-правовых актов, рассмотрены правовые основания и порядок осуществления ареста лиц, виновных в совершении преступлений, подпадающих под юрисдикцию Суда.

In the article according to the Rome Statute of the International Criminal Court and its documents legal bases and arrest order of persons who are guilty in committing crimes, according to the jurisdiction of the Court, are observed.

Здійснення розслідування і судових процедур передбачає наявність особи, яка скоїла злочин. Виходячи з цього статuti міжнародних судів та військових трибуналів детально регламентують процедуру затримання особи, взяття під варту й утримання в місцях позбавлення волі, враховуючи ту обставину, що для проведення зазначених дій необхідні правові підстави, а також забезпечення відповідних умов утримання.

З огляду на те, що арешт – це міра, яка обмежує свободу людини, він повинен завжди бути предметом судового контролю та нагляду з метою забезпечення його законності. Крім того, важливою умовою ефективного судового нагляду і попередження зникнень людей є ведення точного реєстру арештованих. У цьому зв'язку слід підкреслити значущість міжнародних норм, які гарантують